

Svenskt deltagande i europauniversitet: digital transformation, interoperabilitet och uthållighet

Gerolf Nauwerck

Innehåll

Bakgrund – syfte	3
Metod	3
En komplex bild framträder	5
Digital transformation, innovationsutrymme och hållbarhet	6
Diskussion	7
Slutsatser – förslag till fortsatt nationellt arbete	7

Denna rapport har tagits fram inom ett uppdrag från SUHF:s presidium till Arbetsgruppen för EUI-studieadministrativa frågor: *Digitaliseringssatsningar inom EUI – en inventering*. SUHF. 2023-03-15. Dnr SU-850-0029-22. Ett direktiv (presidiebeslut) som beskriver uppdraget är publicerat på SUHF:s webbsida: <https://suhf.se/arbetsgrupper/arbetsgrupp-for-eui-studieadministrativa-fragor/>

Författaren ansvarar själv helt och hållet för analyser, slutsatser och förslag i denna rapport.

Kontakt med författaren: Gerolf Nauwerck, IT-arkitekt, Avdelningen för universitetsgemensam IT, Uppsala universitet, e-post: gerolf.nauwerck@uu.se, mobiltelefon: 070-4250559.

Svenskt deltagande i europauniversitet: digital transformation, interoperabilitet och uthållighet

Bakgrund – syfte

Digital transformation är centralt både som mål och medel för europauniversiteteten. Som mål återfinns det som kapacitetsskapande för att möta de dubbla utmaningarna kring grön och digital omställning. Som medel är digitaliseringen nödvändig för att möjliggöra virtuella campus och hybrid undervisning inom allianserna.

Europauniversiteten – allianserna – har på kort tid blivit en faktor i den europeiska högskolesektorn¹. Svenska lärosäten har tidigt och i stor omfattning kommit att engagera sig i allianser för europauniversitet². I skrivande stund deltar 19 svenska lärosäten i lika många universitetsallianser och många av de övriga avser att ansöka under 2024.

SUHF har på olika sätt följt utvecklingen av Europauniversitetsinitiativet (EUI) och har sett det som angeläget att göra en inventering av digitaliseringssatsningarna inom de allianser där svenska lärosäten deltar. Såväl tekniska lösningar som val av standarder kan antas påverka förutsättningar för det nationella ramverket och infrastrukturen för högre utbildning och därmed även de enskilda lärosätena.

Syftet med inventeringen har varit att bidra till en gemensam bild av det arbete som pågår, och att kunna relatera detta till såväl det nationella ramverket som det arbete som sker på europainivå.

Denna text sammanfattar inventeringen, med fokus på övergripande iakttagelser. Förhoppningen är att hjälpa till att identifiera frågeställningar som kan diskuteras närmare.

Det bör påpekas att även om den omedelbara problematiken handlar om teknisk påverkan så är europauniversiteten en del av vad som brukar kallas det europeiska projektet, vilket i sin tur har en geopolitisk dimension – som just nu är mer påtaglig än på länge. Ambitionerna med europauniversiteten behöver ses i ljuset inte bara av utvecklingen av den europeiska utbildningsarean (EEA)

Metod

Rapporten är en kvalitativ studie och baseras på intervjuer med svenska kontaktpersoner för allianserna (N=17) och skriftlig dokumentation, insamlingen avslutades december 2023. Kontakt togs initialt med lärosätena via UHRs sändlista och ambitionen var att hitta respondenter med inblick i de

¹ Här används europauniversitet och allians synonymt. Det ursprungliga initiativet brukar benämnas European University Initiative (EUI) och det används även som paraplybegrepp inom den europeiska utbildningsarean. De enskilda samarbetsnätverken benämns allianser, ibland europauniversitetsallianser. I kommissionens rekommendation Building Bridges är definitionen “‘European Universities’ are those funded under the Erasmus+ programme”. I andra skrivningar kan Europauniversitet likväl framstå som ett långsiktigt mål, snarare än själva alliansen.

² För en utförligare diskussion, se *A European University – A renewal of education?* av Dan Andréé, 2023.

tekniska frågorna³. I förekommande fall har även tekniska samordnare utanför Sverige intervjuats. Utöver detta har studien kompletterats med en omvärldsbevakning baserad på:

Deltagande i olika konferenser och nätverk (European Digital Education Hub, FOREU IT, Hochschulforum Digitalisierung, 1EdTech Europe)⁴

Forskning och policydokument relaterade till europauniversiteten

Jämförelser med angränsande initiativ som Single Digital Gateway (SDG), Data Space for Skills (DS4Skills), uppdraget att utveckla en sammanhållen datainfrastruktur för kompetensförsörjning och livslångt lärande samt WASP-ED (Wallenberg AI and Transformative Technologies Education Development Program).⁵

Det har även gjorts avstämningar med UKÄ som bevakar kvalitetsfrågorna i allianserna och UHR som parallellt haft ett regeringsuppdrag att utreda olika frågor rörande universitetsallianserna som presenteras våren 2024. Det bör framhållas att den aktuella inventeringen endast ger en ögonblicksbild. Förhållanden förändras löpande, exempelvis hade nybildade allianser inte börjat sitt arbete under 2023.

Några avgränsningar bör nämnas. Den första är att detta inte är en utvärdering av enskilda allianser/lärosäten. Vidare fokuserar studien på lärosäten, aktörer på nationell nivå omfattas inte. Slutligen berörs inte heller studenternas perspektiv. Det finns ställningstaganden från SFS/ESU men dessa rör den mer principiella frågan om studentrepresentation. Däremot påverkas studenter i högsta grad av de tekniska lösningarna (JISC, 2023).

Frågeställningar har utgått från det europeiska ramverket för interoperabilitet. Ramverkets övergripande dimensioner är organisatorisk, semantisk, legal och teknisk interoperabilitet. Dessa dimensioner kan illustreras med det svenska högskolesystemet där det finns en samverkan mellan olika myndigheter (lärosäte, UHR, UKA), en gemensam begreppsapparat en högskolelag som bryts ner i olika lokala policydokument och slutligen en teknisk infrastruktur (Antagning.se/NyA, Ladok, Lärplattform) som sammantaget bidrar till en hög grad av interoperabilitet inom det svenska högskolesystemet. Utöver detta har konceptet digital transformation använts som en analytisk lins. Motivet till detta är att det svarar bra mot den transformativa idén bakom initiativet och studiens fokus på det digitala. Digital transformation brukar förstås som en djupgående förändring av en verksamhet:

In the context of sweeping social, economic, technological, and demographic changes, digital transformation (Dx) is a series of deep and coordinated culture, workforce, and technology shifts that enable new educational and operating models and transform an institution's operations, strategic directions, and value proposition. (EDUCAUSE)

Givetvis finns det många varianter på definition och förståelse av konceptet men i detta sammanhang får EDUCAUSE sammanfatta konceptet.

³ Det finns ingen sådan gemensam, definierad roll utan en del av arbetet har handlat om att identifiera personer med inblick i dessa frågor. De personer som intervjuats har haft olika roller både vid sitt lärosäte och inom det projekt de deltar. Härigenom har ett brett perspektiv fångats men de olika utgångspunkterna gör det också svårt att göra direkta jämförelser.

⁴ FOR EU är ett nätverk för europaallianser och där finns en särskild undergrupp för just digitaliseringsfrågorna, FOR EU IT. Frågan har även varit central i övriga sammanhang som nämns.

⁵ I korthet så finns det inom SDG planer på en ansökningsportal som blir gemensam för EU. Initiativet DS4Skills handlar om systemstöd för livslångt lärande, på samma sätt som det motsvarande svenska initiativet. WASP-ED har som ett av sina huvudmål att föreslå en teknisk plattform för utbildningar.

En komplex bild framträder

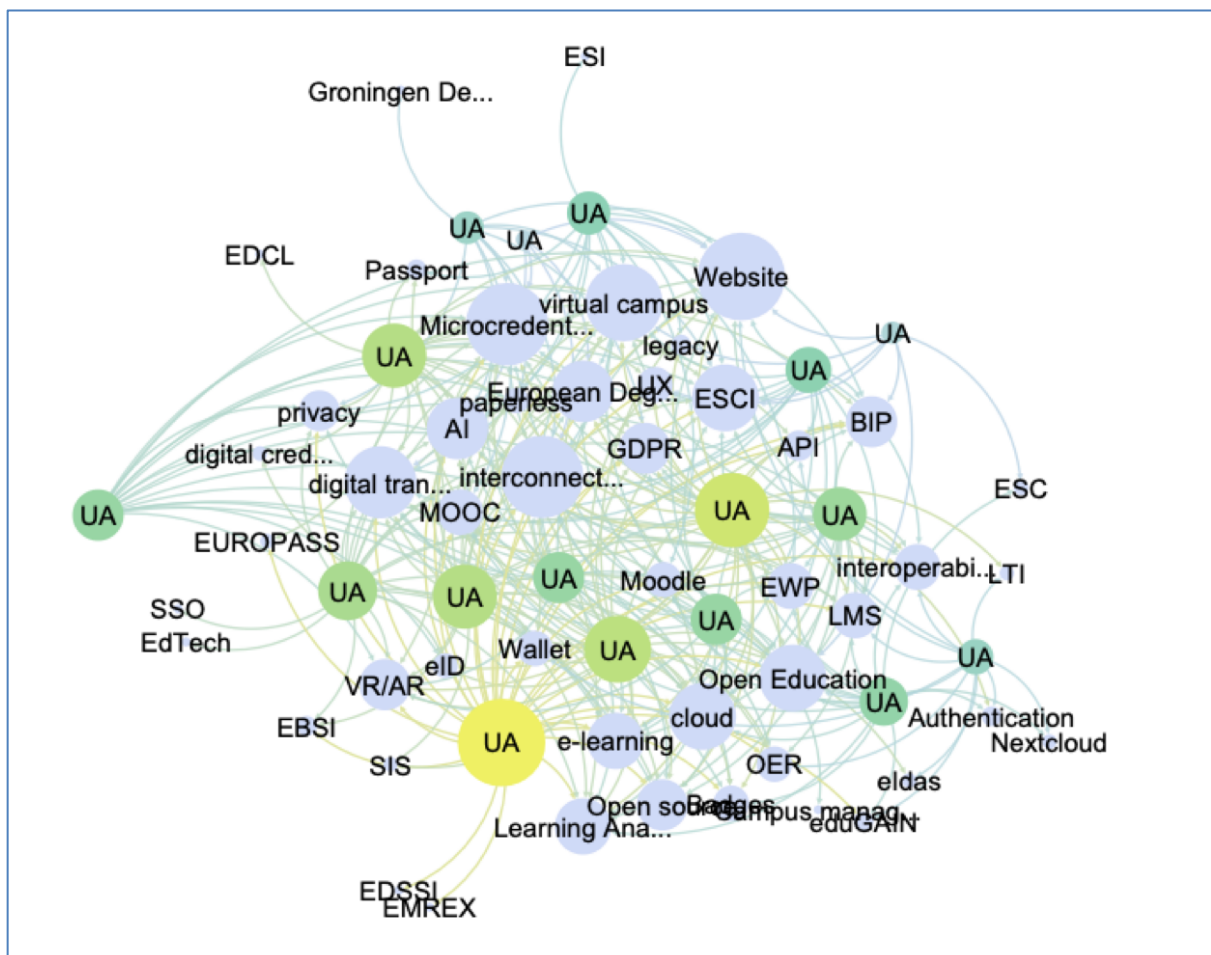
Den bild som framträder utifrån inventeringen är - inte oväntat - komplex.

Även om det finns gemensamma nämnare för alla allianser så skiljer de sig också åt på en rad olika sätt, viktiga dimensioner är:

- Alliansens inriktning
- Det svenska lärosätets struktur
- Det svenska lärosätets ansvar/position inom alliansen
- Vilken kohort alliansen/lärosätet ingår i

Den sista dimensionen är den tydligaste skiljelinjen i nuläget då erfarenheterna från allianser som startat efter pilotomgångarna 2019/2020 är begränsande. Sammantaget innebär det att det finns många skillnader på mer granulär nivå som är svåra att fånga i en översikt.

En textanalys av alliansernas programtexter kan illustrera det komplexa landskapet. Allianserna beskriver de tekniska dimensionerna mer eller mindre utförligt, de flesta kommenterar grunder (som utbildningskatalog/webb) men när det kommer till mer specifika detaljer som standarder så är bilden mer splittrad. Programtexterna ger bara en bild av utgångspunkten, intervjuerna pekar på ungefär samma bild men lyfter andra dimensioner. Figuren nedan är en illustration av textanalysen (UA betecknar en allians, övriga termer är tekniska koncept samt som jämförelse några begrepp som micromeriter.)

Figur 1: Textanalys av programbeskrivningar. Läsanvisning. Bara en allians (UA) nämner Groeningen Declaration, de flesta - men inte alla - nämner sådant som websida, mikrokrediter och interconnected campus

Något förenklat finns tre återkommande tekniska lösningar:

- stöd för studentrekrytering (utbildningskataloger),
- stöd för att knyta studenterna till alliansen (antagning och behörighetssystem) samt
- lärplattformar.

Det som i första hand tagits fram är stöd för studentrekrytering och lärplattformar. Antagning sker ännu på gängse sätt. Lärplattformar har ofta etablerats som gemensamma nav, i allmänhet baserade på öppen källkod, inte minst på grund av att allianserna har svårt att hantera upphandling. Förenklad behörighetshantering är något många planerar att implementera.

Det finns aspekter på systemen som rör de olika dimensionerna av interoperabilitet (organisatorisk, semantisk, legal och teknisk) men de frågorna överskuggas av det begränsade antalet studenter. Behovet av en mer utvecklad infrastruktur har helt enkelt varit värdigt begränsat så här långt, även om prognoser för de kommande åren (för de mest etablerade allianserna) pekar mot något högre siffror.

Respondenterna ger uttryck för ett betydande glapp mellan visioner (som de uttryckts i projektansökningarna) och genomförandet. Temat glapp återkommer även i diskussioner om förhållandet mellan olika aktörer inom projekten. Detta gäller internationellt men ofta även inom det egna lärosätet. De tekniska frågor som står i fokus här framstår som bitvis marginaliserade i det övergripande arbetet. Det finns även ett tidsmässigt glapp då arbetet med tekniska lösningar behöver svar på frågor som ännu inte besvarats i andra delar av projektet.

I allmänhet finns en positiv inställning till att använda såväl det svenska ramverket som de lösningar som finns tillgängliga internationellt. Samtidigt är möjligheten att använda de svenska lösningarna inom allianserna av naturliga skäl begränsade och det konstateras att de verktyg som finns tillgängliga (exempelvis inom ramen för EWP) ännu inte ger den funktionalitet som behövs.

Det konstateras att satsningen är utmanande men också utvecklande. Inte minst lyfter flera respondenter att satsningen kräver nya samarbetsformer inom det egna lärosätet. Framgångsfaktorer som lyfts fram är fysiska möten, kartläggningar och gemensamma workshops med domänexperter.

Digital transformation, innovationsutrymme och hållbarhet

Tre övergripande observationer kan göras utifrån materialet (och läget 2023):

- Digital transformation
- Innovationsutrymme
- Hållbarhet

Den första observationen rör alliansernas transformativa potential i allmänhet och den digitala transformationen i synnerhet. Det transformativa är grundläggande för initiativet och många analyser pekar på att initiativet har denna potential.⁶ Med reservation för inventeringens begränsade omfattning så är det mycket som pekar mot att denna potential inte realiseras. Det som skapar utmaningarna är ett glapp mellan vad som kan sammanfattas som vision och praktik. Till stor del verkar det handla om att de som har viktig domänkunskap – inom såväl IT som studieadministration – behöver involveras mer aktivt i arbetet. Samtidigt pekar omvärldsanalysen av angränsande initiativ på att denna transformation drivs från fler håll så det behövs ett aktivt förhållningssätt från sektorn.

En förutsättning för det transformativa är att det finns ett utrymme för själva transformationen. Medan allianserna har drag av innovationslab så sker ännu så länge innovationen inom ramen för existerande policies, på lärosätetsnivå och på nationell nivå men inte minst även på EU-nivå. Det faktum att allianserna är en del av det övergripande ramverket för ERASMUS+ innebär att det finns ett regelverk att förhålla sig till, även om de skulle bli legala entiteter.

⁶ Artiklarna söderfaller i två kategorier. De ena är rapporter från enskilda allianser om framsteg. De andra är undersökningar av allianserna, inte minst ur policy- och organisationsperspektiv. För en lättillgänglig översikt se *Birth of a new field of study – European University Alliances* av Nadia Manzoni
<https://www.universityworldnews.com/post.php?story=20231107121316461>

Den kanske mest kritiska observationen rör hållbarheten eller uthålligheten i satsningarna. På en övergripande nivå är det en fråga som lyfts redan av kommissionen. Den blir särskilt tydlig när det kommer till satsningarna på digitalisering. Samtidigt som detta givetvis kan orsaka problem så kan det också vändas till en styrka. Här uppstår ett handlingsutrymme för att se över vilka lösningar som behövs i längden och hur de ska tillhandahållas.

Diskussion

Europauniversiteten är exempel på flernivåstyre där det också finns målkonflikter. För att återknyta till inledningen så går det inte att frikoppla de tekniska frågorna från den övriga projektkontexten i allmänhet och frågan om europauniversiteten i synnerhet. Här går det att göra en svag respektive en stark tolkning av idén med europauniversiteteten. I den svaga tolkningen är detta bara en form av finansiering inom ramen för ERASMUS+. I den starka handlar det om en transformering av universiteten. Sverige har allmänt haft en försiktig inställning till överstatliga initiativ inom EU och det verkar återspeglas i synen på projekten, där den svaga tolkningen verkar dominera. (Det sista tangerar en indirekt observation som gjorts under studien: det förefaller som att sektorn är mer progressiv i det arbete som bedrivs inom det nationella ramverket än inom ramen för allianserna.)

I och med den sista expansionen av EUI under 2024 kommer initiativet att på papperet uppfylla målen att bidra till EEA 2025. Den stora frågan är det konkreta bidraget och hur lösningar ska kunna göras både hållbara och skalbara så att de underlättar flödet inom hela unionen. Här är det viktigt att betona att standarder skapar möjligheter men i sig inte är en drivkraft. Det finns en del paralleller till öppen vetenskap och FAIR forskningsdata. Den standardiseringen är viktig men gemensamma infrastrukturer som EOSC innebär också att standarderna ger en direkt nytta – vilket i sin tur kan förmodas driva på spridningen av standarder. Här finns det också anledning att påminna om pågående parallella initiativ, den bild som framträder av arbetet inom DS4Skills, WASP-ED och SDG är att det finns en allmän rörelse just mot nya, ofta transnationella, arenor för processer som tangerar både de studieadministrativa processerna och lärprocesserna.

De enskilda allianserna är förstås centrala och det finns en rad frågor att lyfta på alliansnivå. I huvudsak kretsar de kring observationerna ovan, alltså hur den digitala transformationen ska realiseras, hur ett innovationsutrymme ska skapas och hur resurser ska säkras för det fortsatta arbetet. En principiell fråga som behöver diskuteras mer på alliansnivå är vad målbilden virtuellt campus faktiskt innebär eller kan innebära. Här kan man dra nytta av det scenarioarbete som gjorts i olika rapporter.

Allianserna har också en viktig roll i dialogen med kommissionen och att lyfta frågorna kring hållbarhet/skalbarhet men även den långsiktiga visionen för EEA. Här kan nämnas det arbete som pågår kring ett ramverk för interoperabilitet för högre utbildning inom ramen för European Digital Education Hub som möter vissa - men inte alla - av dessa frågeställningar.

Slutsatser – förslag till fortsatt nationellt arbete

Denna inventering har inte gått närmare in på vad som sker på nationell nivå, men flera respondenter uttrycker att lösningar bör vara gemensamma och generella, snarare än utvecklas lokalt och vara specifika för enskilda samarbeten. Indirekt kan det noteras att de nationella systemen, i synnerhet Ladok, är väldigt aktiva i utvecklingen på europeisk nivå. **Ett möjligt bidrag på nationell nivå vore att ta fram ett lättillgängligt informationsmaterial på engelska som beskriver det nationella ramverket och inte minst dess tekniska aspekter.** Ett sådant material skulle kunna vara ett stöd för de enskilda lärosätena när det kommer till att kommunicera goda exempel ur ett svenskt perspektiv.

En hel del av det som sagts för allianserna gäller även för lärosätena. Det finns ett behov av att både tänka framåt och av en mer utvecklad diskussion kring såväl strategiska frågor som goda exempel. **Svenska lärosäten skulle – om fler tillfällen kommer – kunna ta initiativ till att söka medel för att bilda Community of Practice** (en möjlighet som fanns i årets 2023 års utlysning). Det skulle också kunna vara ett sätt att proaktivt lyfta en del styrkor i det nationella ramverket som faktiskt kan vara värdefullt för EUI såsom erfarenheter kring fristående kurser och styrkan i nationella plattformar som ger de facto-standarder.

Denna inventering har försökt belysa komplexiteten kring de mer infrastrukturella delarna av arbetet med europauniversiteten i allmänhet och ur ett svenskt perspektiv i synnerhet. Något av en inledande

arbetshypotes var att det arbete som pågår kopplat till infrastrukturen (såväl bredare ansatser som EWP och det som sker specifikt i allianserna) kan ha en påverkan på lärosätena och det nationella ramverket för högre utbildning. Medan det otvivelaktigt finns en sådan (ömsesidig) påverkan är den kanske viktigaste observationen hur sårbart arbetet inom allianserna framstår, inte minst vad gäller infrastrukturen.

Det finns ett behov av att analysera enskilda frågor djupare, denna inventering har inte kunnat skärskåda enskilda studieadministrativa processer och vilket processtöd som finns eller planeras på olika nivåer. Som noterats så är det lätt att de breda penseldragen skyler över de kritiska detaljerna. De allmänna riktlinjer som finns i ramverket för europeisk interoperabilitet skulle med fördel kunna användas som ett stöd i diskussionen kring enskilda processer.

Europauniversitetet verkar ha ställt rätt fråga vad gäller sektorns digitala transformation, att de utgör hela svaret är däremot mindre troligt. Högskolesektorn och aktörer på olika nivåer behöver ta frågan vidare.